

Korona, uskonto ja valta Tansaniassa

Jan Kuhanen¹

Uusi koronaviruspandemia on saanut osan maailman maista turvautumaan poikkeuksellisiin ratkaisuihin pandemian pysäyttämiseksi. Hallitusten reaktiot ja toimet ovat vaihdelleet tiukoista sulkutoimenpiteistä lähes täydelliseen rajoitusten puuttumiseen, kansanterveyden asiantuntijoiden pätevyyden ja tieteellisen tiedon kyseenalaistamiseen ja pandemian uskonnollistamiseen. Esimerkiksi itäafrikkalaisessa Tansaniassa valtiojohdon ajamalla koronatoimilla oli mittavia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tansaniassa koronaepidemia politisoitui osaksi sisäpoliittista valtakamppailua istuvan presidentin ja opposition välillä. Presidentti John Magufulin ajama, uskoa painottava koronanäkemyksellinen muodostui maan viralliseksi linjaksi, jota hyödynnettiin hallituksen vastaisten toimijoiden identifioinnissa ja vaihtamisessa. Lokakuun 2020 vaaleissa Magufuli ja valtapuolue Chama Cha Mapinduzi saivat murskavoiton, joka sinetöi niiden valta-aseman. Koronaepidemian uskonnollistaminen Tansaniassa tapahtui maan kristillisten valtakirkkojen myötävaikutuksella. Lopulta epidemian toinen aalto rikkoi politiikan ja uskonnon yhteisrintaman pakottaen kirkot asettamaan jäsentensä terveyden taloudellisten ja poliittisten hyötynäkökulmien edelle. Keväällä 2021 Tansania oli yhä vailla selkeää kansallista strategiaa koronan pysäyttämiseksi.

Avainsanat: Afrikka, covid-19, Tansania, uskonto

Johdanto: Poliitiikka, uskonto ja terveys Afrikassa

Yhä jatkuvasta koronaviruspandemiasta on muodostunut globaali kansanterveydellinen ja yhteiskunnallinen kestävyystesti, jonka kanssa maailman maat ovat kamppailleet vaihtelevalla menestyksellä (Rainio-Niemi 2020). Valtaosa maailman maista on pyrkinyt noudattamaan Maailman Terveysjärjestö WHO:n suosituksia pandemian suhteen, mutta muutamissa maissa valtiovallan toteuttamia koronatoimenpiteitä voidaan luonnehtia poikkeuksellisiksi. Näihin maihin lukeutuvat muun muassa Kiina, Ruotsi, Brasilia, Burundi ja Tansania, joissa hallitusten ja viranomaisten toimet ovat vaihdellee äärimmäisistä yhteiskunnan sulkutoimenpiteistä liki täydelliseen rajoitusten puuttumiseen, koronapandemian vähättelyyn ja jopa sen olemassaolon kiistämiseen (Mugo Mugo 2020; Rainio-Niemi 2020).

Kansanterveydellisten vaikutusten ohella koronapandemia on vahingoittanut yhteiskuntia myös muulla tavoin. Monin paikoin koronapandemia on politisoitunut osaksi sisäpoliittisia valtakamppailuja, joissa yhtäällä autoritääriset hallinnot ja toisaalla poliittinen oppositio ovat pyrkineet ajamaan omia poliittisia tavoitteitaan koronan varjolla. Esimerkiksi Afrikassa hallitukset ovat käyttäneet tiukkoja koronarajoituksia välineenä poliittisen opposition häirintään ja tukahduttamiseen, kun oppositio on puolestaan esitellyt hallitusten riittämättömiä panostuksia kansanterveyteen esimerkkinä valtaapitävien kyvyttömyydestä ja piittaamattomuudesta kansalaisten hyvinvointia ja terveyttä kohtaan (Repucci & Slipowitz 2020; Bosman 2021). Afrikan maissa suhtautuminen julkisen vallan koronatoimien perusteena olevaan

1 FT, dosentti, yliopistotutkija, Oulun yliopisto, <jan.kuhanen@oulu.fi>

tieteelliseen tietoon on aiheuttanut paikoin voimakasta yhteiskunnallista polarisoitumista. Tieteellisen tiedon rinnalle on noussut uskonnollinen näkemys koronasta pahalaisen aikaansaannoksena tai jumalallisena rangaistuksena, jota vastaan on turha taistella tieteeseen palautuvin kansanterveydellisin toimenpitein (Wildman ym. 2020).

Poliittisen vallan, uskonnon ja terveyden yhteenkietoutuminen on ollut tyypillistä Afrikan historiassa. Klaani- ja heimoyhteisöissä päälliköt toimivat paitsi poliittisina myös uskonnollisina johtajina, joiden vastuulla olivat suhteet henkimaailmaan, jonka suopeudesta ihmisten ja yhteisön hyvinvoinnin uskottiin olevan riippuvaisia (Packard 1981; Ellis & Ter Haar 2004; Kodesh 2010). Siirtomaa-ajalla uskonnolliset yhteisöt, erityisesti lähetykseurat, huolehtivat merkittävästä osasta kansanterveyspalveluja ja osallistuivat siten koloniaalisen järjestyksen rakentamiseen ja ylläpitoon (Etherington 2005; Agensky 2020). 1950-luvulta lähtien itsenäistyneet Afrikan maat perivät siirtomaa-aikaisen mallin, jossa uskonnollisten yhteisöjen rooli sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajana säilyi merkittävänä. Kirkoista ja lähetyksjärjestöistä tuli jo 1960-luvulla aktiivisia toimijoita kehitysyhteistyön kentällä koulutus- ja terveyshankkeiden suunnittelijoina ja toteuttajina. Kuten Afrikan hallituksille, myös uskonnollisille yhteisöille kehitysavun rahavirrat ovat toiminnan kannalta yhä merkittäviä. Poliittinen valta, uskonto ja kansanterveys kietoutuvat siten tiivisti yhteen tämän päivän Afrikassa (Dilger 2009).

Valtion riippuvuus uskonnollisista yhteisöistä ja niiden tuottamista palveluista on tuonut kyseisille yhteisöille huomattavaa vaikutusvaltaa. Esimerkiksi Tansaniassa uskonnolliset johtajat ovat toistuvasti puuttuneet yhteiskunnallisiin epäkohtiin, kuten köyhyyteen ja korruptioon, ja vaatineet poliitikoilta toimia asioiden korjaamiseksi (Said 2021). Uskonnollisten johtajien asema suhteessa vaaleilla valittuihin edustajiin ja johtajiin Afrikassa on ylivertainen (Manglos & Weinreb 2013). Toisin kuin poliittiset johtajat, uskonnolliset johtajat nähdään usein erehtymättöminä jumalan edustajina maan päällä, joiden sanat ja teot ovat arvostelun yläpuolella. Uskonnolliset yhteisöt ja niiden johtajat toimivat siten merkittävänä yleisen mielipiteen muokkaajina ja yhteisön moraalisena kompassina, erityisesti kriisiaikoina.

Myös poliitikot pyrkivät hyödyntämään uskontoa ja uskonnollisia johtajia omiin tarkoituksiinsa. Poliitikoille uskonnollisten johtajien tuki poliittisten hankkeiden toteutuksessa on kullanarvoista (ks. Gordon 2013). Uskonnollisten yhteisöjen ja politiikan välinen opportunistinen suhde ilmenee usein poliittisten ja uskonnollisten motiivien sekoittumisena esimerkiksi vaalien tai muiden poikkeuksellisten tapahtumien, kuten tautikriisien yhteydessä (Chunga & Tostensen 2020; *Nation* 2020; Falade 2020).

Uuden koronaviruksen aiheuttama globaali pandemia on sekä korostanut että koetellut uskonnon ja politiikan välistä liittoa Afrikassa. Keniassa maan uskonnollisten johtajien tuki terveysviranomaisien ja valtionhallinnon asettamille rajoitustoimille on edesauttanut rajoitusten hyväksymistä ja noudattamista kansan keskuudessa. Tansaniassa puolestaan uskonnollisten johtajien myötäilevä suhtautuminen edesauttoi valtiojohtoon vaihtoehtoisen koronanäkemyksen hyväksymistä kansan parissa (Kabwe 2020). Karismaattiset uskonnolliset johtajat ovat tarjonneet yhteisöjensä jäsenille omaa ”jumalallista” totuuttaan koronapandemiasta vaihtoehtona länsimaiselle, tieteeseen perustuvalla näkemykselle. Kyseinen toiminta on paikoin ajanut ne törmäyskurssille valtiovallan kansanterveydellisten tavoitteiden ja toimintatapojen kanssa (Asamoah-Gyadu 2020; Bariyo & Parkinson 2020).

Artikkelin tavoitteet

Tämä artikkeli luo katsauksen itäafrikkalaiseen Tansaniaan, joka presidenttinsä johdolla omaksui omintakeisen, uskontoa painottavan koronastrategian. Artikkelin perustuu avoimesti verkossa julkaistujen sanomalehtiartikkelien, raporttien, tiedotteiden ja julkilausumien analyysiin. Tansanian ja itäisen Afrikan koronaepidemiaa käsitteleviä tekstejä kerättiin systemaattisesti kansallisista ja alueellisista sanomalehdistä ja muista edellä mainituista lähteistä maaliskuusta 2020 kesäkuuhun 2021. Koronaan liittyviä akateemisia asiantuntijatekstejä ja -puheenvuoroja on kerätty muutamilta keskeisiltä Afrikkaa käsitteleviltä verkkosivustoilta samalla aikajaksolla, kuten myös suurimpien uutistoimistojen tuottamaa materiaalia. Tansanian hallituksen ja opposition julkilausumia ja tiedotteita on kerätty sosiaalisen median Twitter-palvelusta. Virallista asiakirja-aineistoa koronaepidemiaan liittyen on rajoitetusti saatavilla, eikä kyseisen aineiston äärelle pääseminen ollut artikkelin valmisteluvaiheessa matkustusrajoituksista ja yleisestä epidemiatilanteesta johtuen mahdollista. Yhteensä eri medialähteistä kerättyjä ja analysoituja tekstejä kertyi useita satoja. Lisäksi artikkeli hyödyntää aiempaa Afrikan politiikkaan, terveyteen ja uskontoon liittyvää tutkimusta.

Tieteellistä tutkimusta Tansanian koronaepidemiasta on toistaiseksi julkaistu vähän, mikä selittynee paljolti sopivan aineiston puuttumisella sekä aiheen arkaluontoisuudella. Tilastojen ja toimintasuunnitelmien puuttuessa arviot maan koronatilanteesta perustuvat yksittäisten henkilöiden, kuten oppositiopoliitikkojen, nimettöminä pysyttelevien lääkäreiden ja sairaanhoitajien, toimittajien sekä tavallisten kansalaisten eri medioille antamiin hajanaisiin lausuntoihin, joiden edustavuuteen ja totuudenmukaisuuteen on suhtauduttava varauksellisesti (Houttuin & Bastmeijer 2020).

Edellä kuvattuun aineistoon pohjautuen artikkeli esittää, että Tansanian poikkeuksellisessa koronastrategiassa oli kyse presidentti John Magufulin ja valtapuolue Chama Cha Mapinduzin (CCM, suom. Vallankumouspuolue) poliittisiin tarkoituksiin palautuvasta toimintamallista, jota presidentti toteutti poliittisten tukijoidensa ja maan kristillisten valtakirkkojen myötävaikutuksella. Strategian tavoitteena oli varmistaa Magufulin uudelleenvalinta presidentiksi vuonna 2020.

Vuonna 2015 presidentiksi noussut Magufuli oli virassaan ryhtynyt toimiin, jotka yhtäällä kasvattivat hänen kansansuosiotaan (korruption kitkeminen, suuret kehityshankkeet) mutta toisaalla vahvistivat presidentin ja valtapuolueen asemaa demokratian ja kansalaisvapauksien kustannuksella. Kemistin koulutuksen saanut Magufuli sai pian maineen härkähäisenä ja arvaamattomana johtajana, joka ei kaihtanut koviakaan keinoja vastustajiensa nujertamisessa. Sananvapautteen kohdistuvat rajoitukset, toimittajien pidätykset ja opposition väkivaltaseksi yltynyt häirintä edustivat Magufulin kansansuosion käänköpuolta (Amnesty International 2019).

Vuoden 2020 tuli olla vuosi, jona Magufuli varmistaisi uudelleenvalintansa Tansanian presidentiksi. Kiinasta vuoden 2019 lopulla liikkeelle lähtenyt koronaviruspandemia kuitenkin muutti vaaliasetelmia niin Tansaniassa kuin muuallakin Afrikassa. Oli odotettavissa, että hallitusten pandemian vastaisista toimita koituisi huomattavaa harmia kansalaisille, mikä saattaisi laskea istuvien hallitusten kansansuosiota ja vahvistaa oppositiota (Odinkalu 2020). Tämä oletamus vaikutti myös Magufulin ja hänen hallituksensa poikkeuksellisen koronastrategian taustalla.

Artikkeli esittää, että keskeinen osa Magufulin koronastrategiaa oli epidemian uskonnollistaminen monisyisestä kansanterveydellisestä kriisistä yksinkertaiseksi hyvän ja pahan väliseksi kamppailuksi. Strategiaan kuului väestön uskonnollisiin tunteisiin vetoaminen ja koronasta esitetyn tieteellisen tiedon kyseenalaistaminen, jolla Magufuli pyrki horjuttamaan terveysministeriön ja terveydenhoitosektorin auktoriteettia saadakseen tilaa vaihtoehdoiselle näkemykselleen. Suhtautumisesta presidentin koronanäkemyksiin ja -politiikkaan muodostui tansanialaisia jakava tekijä, joka auttoi presidentti Magufulia poliittisten vastustajiensa tunnistamisessa ja vaientamisessa lokakuun 2020 vaalien edellä.

Koronapandemian uskonnollistaminen

Helmikuussa 2020 ensimmäisten koronatapausten ilmaantuessa eri puolilla Afrikkaa myös Tansaniassa aloitettiin varotoimenpiteet pandemian torjumiseksi. Valvontaa maan rajoilla tiukennettiin ja tiedotusta pandemiasta lisättiin. Maaliskuun puolivälissä ensimmäisten vahvistettujen koronartuntojen myötä koulut ja muut oppilaitokset suljettiin ja suuret joukkokokoonnutumiset kiellettiin. Toimilla oli selkeä tavoite – vähentää ihmisten välisiä kontakteja tartuntojen estämiseksi. Kun tartuntatapausten määrä Itä-Afrikan maissa lähti nousuun maaliskuun jälkipuolella, Keniassa ja Ugandassa otettiin käyttöön kovat keinot pandemian hillitsemiseksi. Kenia sulki rajansa matkustajaliikenteeltä ja kielsi julkiset kokoontumiset. Myös kirkot ja moskeijat määrättiin suljettaviksi (Ng’wanakilala 2020).

Naapurimaiden toimet pakottivat myös Magufulin ja hänen hallituksensa puntaroimaan rajoitustoimien käyttöönottoa sekä pohtimaan koronan vaikutusta edessä oleviin vaaleihin. Maassa, jossa vallitsi suuri työttömyys ja jossa lähes 70 prosenttia väestöstä tuli toimeen alle kahdella dollarilla päivässä, liikkuvuuteen ja taloudelliseen toimintaan kohdistuvat rajoitukset merkitsisivät kaupunkien köyhälistölle elinolojen kurjistumista entisestään (Ashly 2020a; Edwards 2020). Tämä vaikuttaisi väistämättä presidentin ja hallituksen kansansuosioon. Mikäli vaaleja siirrettäisiin koronan jälkeiseen aikaan, jäisi vastuu koronan hoidosta CCM:n ja Magufulin harteille. Onnistuminen epidemian torjunnassa vaatisi toimenpiteitä, joiden vaikutus epidemian leviämiseen oli epäselvää mutta jotka vaikeuttaisivat kohtuuttomasti ihmisten elämää ja laskisivat siten presidentin ja valtapuolueen kansansuosiota. Mikäli ihmisiä alkaisi kuolla koronaan, vaatimukset ja syytökset hallintoa kohtaan lisääntyisivät. Tämä heijastuisi Magufulin ja CCM:n kannatukseen, kun vaalit lopulta järjestettäisiin. Magufulin ja valtapuolueen kannalta oli siten parasta, että vaalit järjestettäisiin koronasta huolimatta lokakuussa 2020, ennen kuin epidemia ehtisi romahduttaa valtapuolueen ja presidentin kannatuksen (ks. Munshi 2020; Bariyo & Parkinson 2020; Edwards 2020).

Naapurimaiden sulkutoimista poiketen Magufuli päätti pitää Tansanian avoimena. Uusia liikkumis- ja kokoontumisrajoituksia ei asetettu, eikä kirkkoja ja moskeijoita ei määrätty suljettaviksi. Magufuli itse osallistui pääkaupunki Dodomassa sunnuntaina 22.3. näyttävästi kirkonmenoihin, jossa hän sanoi viruksen olevan lähtöisin ”saatanasta”. Hänen mukaansa kyseessä oli vakava sairaus, joka vaatii ”jumalallista väliintuloa”. Hän kehotti tansanialaisia jatkamaan rukoilemista kirkoissa ja moskeijoissa, koska niistä löytyisi ”pelastus” (Ng’wanakilala 2020; Namwalie 2020).

Magufulin Dodoman puhe oli merkityksellinen. Julistamalla koronan paholaisen aikaansaannokseksi, jonka torjuminen edellytti jumalallista väliintuloa, Magufuli irtisanoutui epidemian tieteellisestä selitysmallista yksinkertaistaen sen hyvän ja pahan väliseksi kamppailuksi uskovien ja pimeyden voimien välillä. Asettamalla uskon tieteellisen tiedon edelle epidemian torjunnassa Magufuli pakotti kristilliset valtakirkot hyväksymään oman koronanäkemyksensä. Koronan uskonnollistaminen vei kirkoilta mahdollisuuden esittää vaihtoehtoisia, tieteeseen palautuvia näkemyksiä joutumatta asettumaan poikkiteloin presidentin uskoa ja rukousta painottavan näkemyksen kanssa. Haastamalla presidentin väitteet kirkot olisivat haastaneet myös oman auktoriteettinsa Jumalan edustajina maan päällä (ks. Lichtenstein ym. 2020).

Tansanian valtakirkkojen, katolisten, luterilaisten ja anglikaanien, presidenttiä myötäilevän suhtautumisen taustalta on löydettävissä kaksi syytä, joista ensimmäinen on taloudellinen. Sulkemalla koulut hallitus oli tyrehtyttänyt yhden kirkkojen tulolähteen, koulumaksut, joita se peri ylläpitämiensä koulujen oppilailta. Kirkkojen sulkeminen olisi tyrehtyttänyt seurakuntien keskeisimmän tulolähteen, kolehdin ja muut vastaavat rahalahjoitukset, joita kerättiin seurakuntalaisilta viikoittain jumalanpalvelusten yhteydessä. Oli kirkkojen taloudellisten etujen mukaista, että uskonnollisia kokoontumisia ei kielletty. Toinen syy oli poliittinen. Vuonna 2017 Magufulin hallituksen autoritaariset toimet joutuivat muutamien yksittäisten uskonnollisten johtajien arvostelun kohteeksi. Hallitus vastasi kritiikkiin uhkaamalla uskonnollisia yhteisöjä toimilupien peruuttamisella, mikäli ne sekaantuivat politiikkaan. Uskonnollisten yhteisöjen annettiin ymmärtää, että presidentin ja hallituksen toimien arvostelua ei vastedes katsottaisi hyvällä. Uhkauksen jälkeen valtaosa uskonnollisista johtajista seurasi hiljaa sivusta hallituksen yhä kovakouraisemmaksi muuttuvia otteita (Said 2021; Parsitau 2020; *Seed Magazine* 2020; *BBC News* 2017).

Magufuli johti julistamaansa uskonnollista taistelua koronaa vastaan kirkoista. Ahkerana katolisena tunnetun presidentin kirkonmenojen yhteydessä antamia lausuntoja siteerattiin laajalti eri medioissa ja niiden avulla presidentti ohjeisti kannattajiaan sekä viranomaisia. Kirkoissa ympäri maan kokoonnuttiin yhteisrukouksiin presidentin kehotusten mukaisesti. Viruksen leviämislle seurakunnissa syntyi näin otolliset olosuhteet (Mpota 2020; Quadri 2020).

Huhtikuun puolivälissä nopeasti lisääntyneet koronataapaukset saivat Magufulin julistamaan kansalliset rukouspäivät viruksen pysäyttämiseksi (*The East African* 2020a; Adeoye ym. 2020). Tämä ei ollut tavatonta, sillä valtiovallan julistamia ”rukouspäiviä” järjestettiin eri puolilla Afrikkaa koronan varjolla, sillä ne palvelivat sekä uskonnollisten että poliittisten johtajien etuja kriisin keskellä. Poliittisten johtajien näkökulmasta rukouspäivät olivat hyödyllisiä, sillä suuret massakokoontumiset yhdistivät kansaa tuoden lohtua ja turvallisuuden tunnetta. Samalla ne ohjasivat kansalaisten huomiota pois vuosikymmeniä laiminlyödyn sosiaali- ja terveyssektorin kyvyttömyydestä pandemian edessä. Uskonnollisten johtajien näkökulmasta valtiovallan tukeutuminen uskonnollisiin yhteisöihin hädän hetkellä vahvisti niiden auktoriteettia kansalaisten silmissä. Kriittisesti ajateltuna rukouspäivät ilmensivät uskonnollisen ja maallisen vallan turvautumista toisiinsa hetkellä, jolloin kansanterveydellinen kriisi uhkasi molempien legitimitteettiä (ks. Parsitau 2020; Said 2020a).

”Väärä tieto”, ”imperialistien” kätyrit ja sananvapauden loppu

Keskeinen osa koronaepidemian uskonnollistamista oli tieteellisen tiedon kyseenalaistaminen, jota maan terveysviranomaiset, terveydenhuolto, oppositiopuolueet, kansalaisjärjestöt ja riippumaton media levittivät (vrt. Ossai 2021). Tartuntamäärien yhä noustessa Magufuli hyökkäsi terveysviranomaisia ja terveydenhoitohenkilöstöä vastaan syyttämällä heitä julkisesti ”sabotaasista.” Presidentti kyseenalaisti koronatesteistä vastaavan kansallisen laboratorion luotettavuuden väittämällä sen raporttoimia testituloksia vääriksi. Magufuli vihjasi, että laboratorio toimi ulkoisten tahojen, ”imperialistien” ja WHO:n, pahansuovassa ohjauksessa (*The Citizen* 2020a; 2020b; *Al Jazeera* 2020a; Paget 2020). Laboratorion johtaja erotettiin, ja laboratorion toimintaa tutkimaan asetettiin tutkimusryhmä. Samalla maan koronatestien tulosten raportointi WHO:lle lakkasi (*Reuters* 2020).

Magufuli pyrki myös estämään yleisen keskustelun koronasta ohjeistamalla turvallisuusviranomaisia puuttumaan sellaisten henkilöiden toimiin, jotka levittivät ”vääriä tietoja” maan koronatilanteesta (*Daily News* 2020a; Taylor 2020; Adeoye ym. 2020). Ohjeistuksen seurauksena turvallisuusviranomaiset pidättivät hallituksen koronatoimia arvostelleita kansalaisaktivisteja ja toimittajia. Muutamien sanomalehtien ja tv-kanavien toiminta kiellettiin määrääjäksi. Epidemiasta puhuvia oppositiopoliitikkoja syytettiin ongelman politisoimisesta ja poliittisesta opportunistista (Reporters Without Borders 2020; Amnesty International 2020; Juma 2020). Kovien otteiden pelossa kansalais- ja ihmisoikeusjärjestöt vaikenivat epidemiasta, samoin kuin lääkärit ja muu terveydenhoitohenkilöstö. Uskonnolliset johtajat kehottivat seuraajiaan ympäröivästä noudattamaan viranomaisten ohjeita koronan suhteen. Kansallinen media ei enää rohjennut raportoida koronasta mitään, mikä olisi tulkittavissa Magufulin ja hallituksen linjan arvostelemiseksi (*The East African* 2020b; Ng’wanakilala & Lehane 2020; Ashly 2020b).

Koronan, kuten myös aiempien epidemioiden, uskonnollistaminen on ollut yleistä Afrikassa, mutta sitä ovat harjoittaneet lähinnä uskonnolliset johtajat vastoin valtiojohdon ja viranomaisten linjauksia. Tautikriisien uskonnollistaminen ilmentää omalta osaltaan maallisen ja hengellisen, tieteen ja uskonnon välistä kamppailua, joka on lisääntynyt postkoloniaalisessa Afrikassa (Ellis & Ter Haar 2004; Lichtenstein ym. 2020; Ossai 2021). Sen sijaan valtiojohdon toimesta tapahtunut tautiepidemian uskonnollistaminen ja tieteellisen tiedon kyseenalaistaminen on poikkeuksellista. Se ilmentää osaltaan maallisen vallan yritystä oikeuttaa kiistanalaisten poliittisten agendojen toteuttamista uskonnon varjolla ympäristössä, jossa sekä paikalliset, kansalliset että globaalit toimijat kamppailevat vallasta (Agensky 2020).

Voitto pandemiasta

Puhuessaan kirkkoväelle kotikylässään Chatossa 17. toukokuuta Magufuli kertoi koronavirustuntojen olevan nopeassa laskussa: ”Jumala on vastannut rukouksiimme” (Ng’wanakilala & Lehane 2020; *The Citizen* 2020c; *BBC News* 2020). Hallinto ryhtyi aktiivisesti propagoimaan presidentin väitettä tartuntojen laskusta (*Daily News* 2020b; Kamagi 2020a; b; Mwai & Giles 2020). Kesäkuun alussa koulut ja oppilaitokset määrättiin avaamaan ovensa. Hallitus poisti 14 vuorokauden karanteenin maahan saapuvilta matkustajilta houkutellakseen mat-

kailijoita alkamassa olevan turistisesongin kynnyksellä. Hotelli- ja ravintola-alan toimijoita patistettiin palauttamaan toiminta normaalkiksi. Ihmisiä kehoitettiin juhlistamaan koronasta saatua voittoa (Said 2020b). Ympäri maata ihmiset palasivat arkisiin toimiinsa aivan kuin epidemiaa ei olisi koskaan ollutkaan (Kamazima ym. 2020; Mpota 2020).

Pääkaupungissa Dodomassa pitämässään puheessa Magufuli kiitti uskonnollisia johtajia tuesta kamppailussa koronaa vastaan. Koronaepidemian laantuminen oli hänen mukaansa osoitus rukouksen voimasta ja siitä, että Jumala ei ollut hylännyt Tansaniaa (Kamagi 2020c; Mpota 2020). Magufuli pyrki myös varmistamaan, että koronaa ei voitaisi nostaa esiin pian alkavan vaalikampanjoinnin yhteydessä. Tansanian parlamentti hyväksyi kesäkuun 10. päivänä joukon asetuksia, jotka lisäsivät maan johtavissa viroissa toimivien syytesuojaa ja heikensivät yksittäisten kansalaisten tai näitä edustavien tahojen mahdollisuuksia nostaa kanteita tuomioistuimissa hallintoa vastaan (*Africa Research Bulletin* 2020, 22757). Heinäkuussa parlamentti täydensi viestintää koskevia lakeja kieltämällä muun muassa vaarallisista tartuntataudeista raportoinnin ilman viranomaisten lupaa. Samalla tansanialaisten tiedotusvälineiden yhteistoiminta kansainvälisen median edustajien kanssa alistettiin viranomaisvalvontaan. Koronauutisoinnin kieltämisen ja testitulosten raportoinnin katkeamisen myötä koronan ylle laskeutui informaatiopimennys, joka vahvisti kansan keskuudessa mielikuvaa epidemian talttumisesta (Chakamba 2020).

Heinäkuun 11. päivänä Magufuli valittiin valtapuolue CCM:n presidenttiehdokkaaksi. Kampanjansa aluksi Magufuli julisti koronan eliminoiduksi Tansaniasta, eikä epidemiaa huomioitu millään tavoin puolueiden kampanjoissa (Malanga 2020). Lokakuun vaaleissa Magufuli valittiin toiselle presidenttikaudelle yli 80 prosentin ääniosuudella. Parlamentissa valtapuolue CCM sai entistä suuremman enemmistön, jonka turvin se pystyi viemään läpi lakiesityksiä ilman oppositiopuolueiden tukea. Hajalle lyöty oppositio tuomitsi vaalit vilpillisinä vaatien tulosten mitätöimistä. Myös ulkopuoliset tarkkailijat katsoivat, että vaaleihin liittyi epäselvyyksiä. Vaalien jälkeisissä opposition mielenilmauksissa useita sen johtohahmoja pidätettiin ja osa pakeni maasta. Vuoden 2020 vaalien myötä Tansania palasi yksipuoluevaltaan (*Al Jazeera* 2020b).

Koronan toinen aalto

Vuoden 2021 alussa Tansaniassa vallitsi epätodellinen tilanne, jossa koronan olemassaolo oli virallisesti kielletty ja julkinen keskustelu siitä kriminalisoitu mutta jossa osa viranomaisia jatkoi yhä koronaan liittyvien ohjeistuksien antamista. Tilanteen absurdiutta lisäsivät nopeasi lisääntyvät akuutit hengityselinsairaukset eri puolella maata. Dar es Salaamissa sairaalat täyttyivät potilaista ja kuolleisuus nousi nopeasti (*The Continent* 2021, 9–12; Said 2021). Seurakunnissa ympäri maata hautajaisista oli tullut viikoittaisia tapahtumia (Halim 2021a; Ombuor & Berak 2021; Pilling & Schipani 2021). Jouluihelmikuun välisenä aikana yhteensä 25 pappia ja 60 nunnaa menehtyi koronaan viittaaviin oireisiin (Wairimu 2021). Korona iski erityisen lujaa yhteiskunnan huipulle: helmikuun kolmen ensimmäisen viikon aikana kaikkiaan kymmenen poliittisen ja akateemisen eliitin jäsentä menehtyi äkillisesti, heidän joukos-

saan Sansibarin varapresidentti Seif Sharif Hamad, joka vain muutamaa viikkoa aiemmin oli julkisesti tunnustanut sairastuneensa koronaan (Issa 2021).

Etelä-Afrikasta liikkeelle lähtenyt ja nopeasti leviävä koronan toinen aalto ajoi Tansanian pian tilanteeseen, jossa epidemian olemassaolo oli yhä vaikeammin kiellettävissä. Seurakunnissa nopeasti lisääntyneet hengityselinsairaudet ja niihin liittyvät kuolemat, jotka koskettivat myös kirkkojen ylintä johtoa, pakottivat kristilliset kirkot arvioimaan uudelleen suhdettaan hallituksen koronalinjauksiin. Tammikuun lopulla katolisen kirkon piispat totesivat julkilausumassaan, että koronaa esiintyi yhä Tansaniassa ja siihen tuli suhtautua vakavasti. (Said 2021; Msuya 2021; Kalumbia 2021; Sabuni 2021.)

Lisääntyvien kuolemantapausten myötä Tansanian valtakirkot hylkäsivät hallituksen koronakielteisen linjan, josta oli muodostumassa niille rasite ja huomattava mainehaitta. Kirkkojen tunnustettua epidemian olemassaolon epidemian kieltäjien rintamaan oli tullut repeämä, jonka kautta myös valtapuolue CCM:n sisäiset, Magufulille kriittiset näkemykset, nousivat pintaan. Korona nousi esiin parlamentin keskusteluissa, vaikka sitä ei virallisesti pitänyt olla olemassa (Chidawali 2021; Said 2021). Myös Maailman Terveysjärjestössä WHO:ssa katsottiin huolestuneena Tansanian piittaamattomuuden seurauksia. Helmikuun 20. päivänä julkaistussa tiedotteessa itse WHO:n pääjohtaja Tedros Ghebreyesus vetosi Tansanian hallitukseen, jotta tämä muuttaisi suhtautumistaan koronapandemiaan suojellakseen omia kansalaisiaan, naapureitaan ja muita (WHO 2021).

Koronan näkyvät vaikutukset, kirkkojen lipeäminen hallituksen linjasta, valtapuolueen sisäisten kriittisten äänien nousu sekä ulkoinen paine johtivat tilanteeseen, jossa koronaepidemian kieltämien ei ollut enää mahdollista. Helmikuun lopulla Magufuli myönsi epäsuorasti epidemian olemassaolon puheessaan Dodoman katolisen kirkon sunnuntaimessussa (*ITV Tanzania* 2021a). Tässä Dodoman ”alttaripuheessa” esitetyt näkemykset muun muassa kelvottomista kasvomasteista ja kansalaisista, jotka saatuaan rokotteen ulkomailta levittivät virusta Tansaniassa, saivat aikaan vahvoja reaktioita ja herättivät epäilyjä Magufulin henkisen tasapainon järkkymisestä (Said 2021; Lissu 2021a).

Pian ”alttaripuheen” jälkeen, helmikuun viimeisellä viikolla, presidentti katosi julkisuudesta. Sovituissa valtiollisissa tehtävissä hänen paikkansa otti varapresidentti Samia Suluhu Hassan, jonka läsnäololle, sen enempää kuin Magufulin poissaololle, ei annettu mitään selitystä. Maaliskuun alkupäivinä alkoivat levitä huhut Magufulin mahdollisesta sairastumisesta (Lissu 2021b; Cheeseman 2021). Opposition ja tiedotusvälineiden esittämiin kysymyksiin presidentin olinpaikasta ja terveydentilasta ei vastattu millään tavoin. Magufulin huhuttiin olevan Keniassa saamassa hoitoa vakaviin koronaoireisiin (Lissu 2021b; Halim 2021b). Lopulta 17. maaliskuuta varapresidentti Suluhu ilmoitti Magufulin menehtyneen sydänkohtaukseen (*ITV Tanzania* 2021b). Julkisuudessa kuolemaa epäiltiin koronaviruksen aiheuttamaksi (*BBC News* 2021).

Johtopäätökset

Tansania on ääriesimerkki koronapandemian myötä voimistuneesta autoritaarisuudesta, joka kosketti myös useita muita Afrikan maita (Odinkalu 2020; Neiman 2020). Kansan-

terveydellisestä näkökulmasta arvioiden lisääntynyt autoritaarisuus ei Tansaniassa johtanut päätöksenteon nopeutumiseen ja tehostumiseen, kuten jossain määrin tapahtui esimerkiksi Ruandassa ja Ugandassa, vaan hallinnon lähes täydellisen lamaantumiseen. Koska tieteelliset faktat oli presidentin toimesta julistettu ”vääräksi tiedoksi”, oikean tiedon suhteen epävarmat virkamiehet eivät enää rohjenneet käyttää laillista toimivaltaansa päättää tai kommentoida toimialaansa kuuluvia asioita ilman presidentin hyväksyntää. Virkakoneisto jäykistyi selvien linjausten puutteessa ja virheiden pelossa odottamaan aloitteita presidentiltä. Kun epidemian seuranta ja raportointi terveystahojen taholta lakkasi, sen olemassaolon kieltäminen hallituksen taholta tuli mahdolliseksi.

Epidemian äkillinen ”katoaminen” soi mahdollisuuden järjestää vaalit normaalissa aika-
taulussa ilman kokoontumisrajoituksia. Koronan kieltäminen ja siitä käytävän keskustelun kriminalisointi auttoivat Magufulia ja CCM:ää poliittisen opposition ja kriittisen median vaientamisessa. Myös valtakirkkojen uskonnollisten johtajien tuki vahvisti Magufulin ja valtapuolueen jo ennestään yliveraista asemaa oppositioon nähden. Vaalikampanjoinnin aikana oppositio, media, kansalaisjärjestöt, terveystahomaiset ja uskonnolliset johtajat vaikenivat täysin koronaepidemiaan liittyvistä kysymyksistä. Vaalien lopullinen tulos oli systemaattisen pelottelun, uhkailun, valehtelun ja väkivallan ilmapiirissä odotettu.

Magufulin hallinnon laiminlyönneistä johtuen keväällä 2021 kenelläkään ei ollut selvää kuvaa koronaepidemian laajuudesta Tansaniassa. Maan testauskapasiteetti oli hyvin rajallinen ja raportoinnissa oli epäselvyyksiä. Tilastollisen tiedon puuttuessa tiedot sairastuneiden ja kuolleiden määrästä olivat karkeita arvioita. Sairaaloissa oli huutava pula suojavälineistä ja lisähapesta. Suunnitelmia ja valmiutta koronarokotteiden hankintaan ja väestön laajamittaiseen rokottamiseen ei ollut olemassa.

Magufulin menehtyminen ei tuonut välitöntä helpotusta Tansanian koronakurjimuksen, vaikka presidentiksi nousseen Suluhu Hassanin myötä hallituksen suhtautuminen epidemiaan muuttui. Presidentti Hassan vetosi maan eri uskontokuntien johtajiin, jotta nämä valistaisivat seuraajiaan koronan vaaroista ja varotoimenpiteiden välttämättömyydestä. Uuden hallinnon uskottavuus oli kuitenkin kyseenalainen, sillä monet Magufulin koronalinjaa aiemmin tukeneet virkamiehet ja poliitikot jatkoivat tehtävissään presidentti Hassanin alaisuudessa. Niin ikään samat uskonnolliset johtajat, jotka aiemmin hyväksyivät Magufulin näkemykset ”jumalallisesta väliintulosta” ja koronan katoamisesta, vaativat nyt seuraajiltaan aivan toisenlaisen näkemyksen hyväksymistä (Taylor 2021; Said 2021).

Lähteet

- Adeoye, Aanu, Simon Allison, Amindeh Blaise Atabong & Abdul S. Brima (2020): ”Crisis, what crisis? How not to handle a pandemic”. *The Mail & Guardian*, 27.4.2020. <https://mg.co.za/africa/2020-04-27-crisis-what-crisis-how-not-to-handle-a-pandemic/>, 17.8.2020.
- Africa Research Bulletin* (2020): ”Tanzania. Contentious Bill passed”. *Africa Research Bulletin*, 57(6), 22757.
- Agensky, Jonathan C. (2020): ”Who governs? Religion and order in postcolonial Africa”. *Third World Quarterly*, 41, 583–602.

- Al Jazeera* (2020a): "Tanzania president questions coronavirus kits after animal test". *Al Jazeera*, 3.5.2020. <https://www.aljazeera.com/news/2020/05/tanzania-president-questions-coronavirus-kits-animal-test-200503174100809.html>, 8.9.2020.
- Al Jazeera* (2020b): "Tanzania's Magufuli sworn in for second term after disputed vote". *Al Jazeera*, 5.11.2020. <https://www.aljazeera.com/news/2020/11/5/tanzania-magufuli-sworn-in-for-a-second-term>, 12.11.2020.
- Amnesty International (2019): "The price we pay: Targeted for dissent by the Tanzanian state". <https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR5603012019ENGLISH.pdf>, 20.5.2020.
- Amnesty International (2020): "Tanzania: Authorities must end crackdown on journalists reporting on COVID-19". 21.4.2020. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/04/tanzania-authorities-must-end-crackdown-on-journalists-reporting-on-covid19/>, 20.8.2020.
- Asamoah-Gyadu, J. Kwabena (2020): "Dealing with a spiritual virus: Whither the prophetic?". *Religious Matters*, 13.4.2020. <https://religiousmatters.nl/dealing-with-a-spiritual-virus-whither-the-prophetic/>, 17.8.2020.
- Ashly, Jaclynn (2020a): "When coronavirus came to Tanzania". *The New Humanitarian*, 25.3.2020. <https://www.thenewhumanitarian.org/news/2020/03/24/coronavirus-tanzania-africa>, 30.4.2020.
- Ashly, Jaclynn (2020b): "Is Tanzania covering up the real number of coronavirus deaths?". *Al Jazeera*, 12.5.2020. <https://www.aljazeera.com/news/2020/05/tanzania-covering-real-number-coronavirus-deaths-200511054304751.html>, 20.8.2020.
- Bariyo, Nicholas & Joe Parkinson (2020): "Tanzania's leader urges people to worship in throngs against coronavirus". *Wall Street Journal* (Online), 8.4.2020. <https://www.proquest.com/docview/2387234154?accountid=13031>, 30.8.2020.
- BBC News* (2017): "Tanzania threatens to shut churches after Magufuli criticism". *BBC News*, 29.12.2017. <https://www.bbc.com/news/world-africa-42517535>, 13.4.2022.
- BBC News* (2020): "Coronavirus: Tanzania President Magufuli says hospital numbers reducing". *BBC News*, 17.5.2020. <https://www.bbc.com/news/world-africa-52697508>, 18.5.2020.
- BBC News* (2021): "John Magufuli: Tanzania's president dies aged 61 after Covid rumours". *BBC News*, 18.3.2021. <https://www.bbc.com/news/world-africa-56437852>, 18.3.2021.
- Bosman, Isabel (2021): "Africa: Covid-19 is deepening Africa's democratic regression". *The Elephant*, 13.8.2021. <https://www.theelephant.info/op-eds/2021/08/13/africa-covid-19-is-deepening-africas-democratic-regression/>, 13.1.2022.
- Chakamba, Rumbi (2020): "In Tanzania election, COVID-19 denialism an 'excuse to clamp down' on dissent". *Devex*, 6.11.2020. <https://www.devex.com/news/in-tanzania-election-covid-19-denialism-an-excuse-to-clamp-down-on-dissent-98418>, 2.12.2020.
- Cheeseman, Nic (2021): "The great Magufuli mystery: What a missing president tells us about politics in Tanzania". *The Africa Report*, 17.3.2021. https://www.theafricareport.com/72664/the-great-magufuli-mystery-what-a-missing-president-tells-us-about-african-politics/amp/?__twitter_impression=, 17.3.2021.
- Chidawali, Habel (2021): "CCM lawmaker speaks about "pneumonia" killing Tanzanians". *The Citizen*, 11.2.2021. <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/ccm-lawmaker-speaks-about-pneumonia-killing-tanzanians-3287688>, 12.2.2021.
- Chunga, Joseph. J. & Arne Tostensen (2020): "Clergy in politics: The opportunistic engagement of faith-based organisations in Malawi's politics". *Journal of Religion in Africa*, 49(1), 1–33.
- The Citizen* (2020a): "Covid-19: Tanzania's cases soar to 480 with six new deaths". *The Citizen*, 29.4.2020. <https://www.thecitizen.co.tz/news/Covid-19--Tanzania-s-cases-soar-to-480-with-six-deaths/1840340-5537644-i20qcz/index.html>, 30.4.2020.

- The Citizen* (2020b): "Pawpaw, goat test positive for COVID-19, says Magufuli". *The Citizen*, 4.5.2020. <https://www.thecitizen.co.tz/news/Pawpaw--goat-test-positive-for-COVID-19--says-Magufuli/1840340-5542116-tnx9emz/index.html>, 4.5.2020.
- The Citizen* (2020c): "Magufuli says God has responded to Tanzania's prayers with massive reduction in Covid-19 cases". *The Citizen*, 17.5.2020. <https://www.thecitizen.co.tz/news/Magufuli-says-God-has-responded-to-Tanzania-s-prayers/1840340-5555272-2h2sv5z/index.html>, 18.5.2020.
- The Continent* (2021): "The country where Covid-19 doesn't exist". *The Continent*, 36, 6.2.2021, 9-12.
- Daily News* (2020a): "JPM rules out lockdown option". *Daily News*, 23.4.2020. <https://dailynews.co.tz/news/2020-04-235ea135c379c1b.aspx>, 19.8.2020.
- Daily News* (2020b): "Empty beds sign of victory". *Daily News*, 30.5.2020. <https://dailynews.co.tz/news/2020-05-295ed15e5565eba.aspx>, 1.6.2020.
- Dilger, Hansjörg (2009): "Doing better? Religion, the virtue-ethics of development, and the fragmentation of health politics in Tanzania". *Africa Today*, 56, 89-110.
- The East African* (2020a): "Covid-19: Magufuli declares three days of national prayers". *The East African*, 17.4.2020. <https://www.theeastafrican.co.ke/news/ea/Covid19-Tanzania-declares-three-days-of-national-prayers/4552908-5526674-7pncj5/index.html>, 17.4.2020.
- The East African* (2020b): "Magufuli sacks Tanzania health deputy minister". *The East African*, 17.5.2020. <https://www.theeastafrican.co.ke/news/ea/Tanzania-health-deputy-minister/4552908-5554972-x16o1oz/index.html>, 18.5.2020.
- Edwards, Neil (2020): "Tanzania's mild response to COVID-19 and its implications for the 2020 elections". *Atlantic Council*, 27.3.2020. <https://atlanticcouncil.org/blogs/africasource/tanzanias-mild-response-to-covid-19-and-its-implications-for-the-2020-elections/>, 14.4.2020.
- Ellis, Stephen & Gerrie Ter Haar (2004): *Worlds of power: Religious thought and political practice in Africa*. Lontoo: C. Hurst & Co.
- Etherington, Norman (2005): *Missions and empire*. Oxford: Oxford University Press.
- Falade, Bankole (2020): "COVID-19, religious institutions and the accommodation of science in Africa". *Africa at LSE*, 20.4.2020. <https://blogs.lse.ac.uk/africaatlse/2020/04/20/covid19-religious-institutions-public-health-science-africa/>, 31.3.2022.
- Gordon, David M. (2013): "Conflicting conversions and unexpected Christianities in Central Africa". Teoksessa: H. J. Sharkey (toim.) *Cultural conversions: Unexpected consequences of Christian missionary encounters in the Middle East, Africa, and South Asia*. Syracuse: Syracuse University Press, 29-48.
- Halim, Abdul (2021a): "Tanzania: Doctors urge Magufuli's government to take Covid seriously". *The Africa Report*, 10.2.2021. <https://www.theafricareport.com/62785/tanzania-doctors-urge-magufulis-government-to-take-covid-seriously/>, 17.3.2021.
- Halim, Abdul (2021b): "Tanzania's Magufuli remains absent, so will VP Samia Suluhu Hassan take over?" *The Africa Report*, 16.3. 2021. <https://www.theafricareport.com/72032/tanzanias-magufuli-remains-absent-so-will-vp-samia-suluhu-hassan-take-over/>, 17.3.2021.
- Houttuin, Saskia & Joost Bastmeijer (2020): "Tanzanian doctors sound alarm over hidden coronavirus cases". *The New Humanitarian*, 14.5.2020. <https://www.thenewhumanitarian.org/news/2020/05/14/Tanzania-government-hidden-coronavirus-cases>, 1.6.2020.
- Issa, Mohamed (2021): "Zanzibar's First Vice President Seif Hamad dies aged 77". *The East African*, 17.2.2021 <https://www.theeastafrican.co.ke/tea/news/east-africa/zanzibar-first-vp-seif-hamad-dies-3294574>, 20.2.2021.
- ITV Tanzania (2021a): Twitter, 21.2.2021. <https://twitter.com/ITVTANZANIA/status/1363411664700383233>, 11.3.2021.
- ITV Tanzania (2021b): Twitter, 17.3.2021. <https://twitter.com/ITVTANZANIA/status/1372290730098577409>, 18.3.2021.

- Juma, Mussa (2020): "Arusha advocate Albert Msando arrested over Covid-19 remarks". *The Citizen*, 29.4.2020. <https://www.thecitizen.co.tz/news/Arusha-advocate-Albert-Msando-arrested-over-Covid-19-remarks/1840340-5538202-xxf10s/index.html>, 30.4.2020.
- Kabwe, Zitto (2020): "A letter to my President, John Magufuli of Tanzania". *Daily Maverick*, 29.3.2020. <https://www.dailymaverick.co.za/article/2020-03-29-a-letter-to-my-president-john-magufuli-of-tanzania/>, 17.8.2020.
- Kalumbia, Louis (2021): "Evangelical Lutheran Church of Tanzania cautions its faithful of Covid-19 risk". *The Citizen*, 31.1.2021. <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/evangelical-lutheran-church-of-tanzania-cautions-its-faithful-of-covid-19-risk-3274962>, 1.2.2021.
- Kamagi, Deogratius (2020a): "Lone covid-19 patient at Dar hospital speaks out". *Daily News*, 30.5.2020. <https://dailynews.co.tz/news/2020-05-305ed1f630bf055.aspx#>, luettu 1.6.2020.
- Kamagi, Deogratius (2020b): "Hospitals heave sigh of relief". *Daily News*, 4.6.2020 <https://www.dailynews.co.tz/news/2020-06-045ed89534488f0.aspx>, 8.6.2020.
- Kamagi, Deogratius (2020c): "JPM: be wary of evil plots". *Daily News*, 8.6.2020. <https://www.dailynews.co.tz/news/2020-06-085eddc4f4a4f7.aspx>, 8.6.2020.
- Kamazima, Switbert R., Deodatus C. V. Kakoko & Method Kazaura (2020): "Manifold Tactics are used to Control and Prevent Pandemics in Contemporary Africa: A Case of Tanzania's Fight against COVID-19". *International Journal of Advanced Scientific Research and Management*, 5, 20–33.
- Kodesh, Neil (2010): *Beyond the royal gaze. Clanship and public healing in Buganda*. Charlottesville: University of Virginia Press.
- Lichtenstein, Amanda, Rosemary Ajayi & Nwachukwu Egbunike (2020): "Across Africa, COVID-19 heightens tension between faith and science". *Pandemic Response and Religion in the USA: Doctrine*. 1. <https://scholarworks.wmich.edu/religion-pandemic-doctrine/1>, 29.3.2022.
- Lissu, Tundu (2021a): Twitter, 21.2.2021. <https://twitter.com/TunduALissu/status/1363514963323682817>, 11.3.2021.
- Lissu, Tundu (2021b): Twitter, 10.3.2021. <https://twitter.com/TunduALissu/status/1369455396419760129>, 11.3.2021.
- Malanga, Alex (2020): "President Magufuli declares Tanzania free from Covid-19". *The Citizen*, 20.7.2020. <https://www.thecitizen.co.tz/news/President-Magufuli-declares-Tanzania-free-from-Covid-19/1840340-5596290-4pe3r4z/index.html>, 20.7.2020.
- Manglos, Nicolette D. & Alexander A. Weinreb (2013): "Religion and interest in politics in Sub-Saharan Africa". *Social Forces*, 92, 195–219.
- Mpota, Shauji Saidi (2020): "The role of religion and traditional medicines in fighting Covid-19 in Tanzania". *Africa at LSE*, 12.8.2020. <https://blogs.lse.ac.uk/africaatlse/2020/08/12/role-religion-traditional-medicines-covid19-tanzania-herbs-magufuli/>, 4.9.2020.
- Msuya, Elias (2021): "Tanzania government calls for Covid-19 calm as Catholic bishops cautions its faithful". *The Citizen*, 27.1.2021. <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/tanzania-government-calls-for-covid-19-calm-as-catholic-bishops-cautions-its-faithful-3270128>, 1.2.2021
- Mugo Mugo, Patrick (2020): "COVID-19 response: What Uganda and Rwanda got right and what Kenya, Tanzania and Burundi didn't". *The Elephant*, 18.6.2020. <https://www.theelephant.info/features/2020/06/18/covid-19-response-what-uganda-and-rwanda-got-right-and-what-kenya-tanzania-and-burundi-didnt/>, 18.9.2020.
- Munshi, Deogratias (2020): "President Magufuli, we need leadership, not prayers". *African Arguments*, 27.4.2020. <https://africanarguments.org/2020/04/27/president-magufuli-covid-19-we-need-leadership-not-prayers/>, 17.8.2020.
- Mwai, Peter & Christopher Giles (2020): "Coronavirus in Tanzania: What do we know?". *BBC News*, 19.6.2020. <https://www.bbc.com/news/world-africa-52723594>, 20.7.2020.

- Namwalie, Sitawa (2020): "Religion and emotion in the time of coronavirus". *The Elephant*, 18.6.2020. <https://www.theelephant.info/reflections/2020/07/18/religion-and-emotion-in-the-time-of-coronavirus/>, 19.8.2020.
- Nation* (2020): "Burundi shrugs off pandemic, citing 'God's protection'". *Nation*, 10.4.2020. <https://nation.africa/news/africa/Covid-19-pandemic--Burundi-cites--God-s-protection-/1066-5519714-iaaqm/index.html>, 1.9.2020.
- Neiman, Sophie (2020): "Coronavirus and authoritarianism". *Vanguard Africa*, 14.4.2020. <http://www.vanguardafrica.com/africawatch/2020/4/13/coronavirus-and-authoritarianism>, 26.8.2020.
- Ng'wanakilala, Fumbuka (2020): "Tanzanian president under fire for worship meetings amid virus". *Bloomberg News*, 22.3.2020. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-22/tanzanian-president-under-fire-for-worship-meetings-amid-virus>, 14.4.2020.
- Ng'wanakilala, Fumbuka & Bill Lehane (2020): "Tanzania fires health official amid criticism over virus". *Bloomberg Wire Service*, 17.5.2020. <https://search.proquest.com/docview/2403764199?accountid=13031>, 18.5.2020.
- Odinkalu, Chidi Anselm (2020): "African elections and COVID-19: A crisis of legitimacy". *The New Humanitarian*, 27.4.2020. <https://www.thenewhumanitarian.org/opinion/2020/04/27/Africa-coronavirus-elections>, 30.4.2020.
- Ombuor, Rael & Max Berak (2021): "Tanzania's leader says his country is 'covid-free.' The facts are proving him wrong". *The Washington Post*, 17.2.2021. https://www.washingtonpost.com/world/africa/tanzania-coronavirus-magufuli/2021/02/17/896e64cc-7123-11eb-8651-6d3091eac63f_story.html, 20.4.2021.
- Ossai, Emmanuel (2021): "It is the antichrist. Can't you see?' Perceptions of COVID-19 among Nigeria's Christians and the religion—health debate". *Studies in World Christianity*, 27, 48–64.
- Packard, Randall M. (1981): *Chieftship and cosmology. An historical study of political competition*. Bloomington: Indiana University Press.
- Paget, Dan (2020): "COVID-19 is casting Magufuli in the worst light, in an election year". *The Conversation*, 13.5.2020. <https://theconversation.com/covid-19-is-casting-magufuli-in-the-worst-light-in-an-election-year-138329>, 17.8.2020.
- Parsitau, Damaris (2020): "Religion in the age of coronavirus". *The Elephant*, 23.3.2020. <https://www.theelephant.info/features/2020/03/23/religion-in-the-age-of-coronavirus/>, 19.8.2020.
- Pilling, David & Andreas Schipani (2021): "Tanzania looks to divine providence as government shuns Covid vaccines". *Financial Times*, 19.2.2021. <https://www.ft.com/content/5dd89bb4-2efb-4195-a38a-ecce11993f3b5>, 1.3.2021.
- Quadri, Sayed A. (2020): "COVID-19 and religious congregations: Implications for spread of novel pathogens". *International Journal of Infectious Diseases*, 96, 219 – 221.
- Rainio-Niemi, Johanna (2020): "Koronakriisi ja valtio. Suomen ja Ruotsin mallien vertailua". *Kosmopolis*, 50(2), 162–173.
- Reporters Without Borders (2020): "Tanzanian reporter banned for six months for coronavirus coverage". 25.4.2020. <https://rsf.org/en/news/tanzanian-reporter-banned-six-months-coronavirus-coverage>, 17.8.2020.
- Repucci, Sarah & Amy Slipowitz (2020): *Democracy under lockdown. The impact of Covid-19 on the global struggle for freedom*. Washington: Freedom House. https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-10/COVID-19_Special_Report_Final_.pdf, 13.1.2022.
- Reuters* (2020): "Tanzania suspends laboratory head after president questions coronavirus tests". *Reuters*, 4.5.2020. <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-tanzania-idUSKBN22G295>, 1.6.2020.
- Sabuni, Ismail (2021): "Church, WHO speak out against Tanzania over Covid-19". *The East African*, 2.2.2021. <https://www.theeastafrican.co.ke/tea/news/east-africa/church-who-speak-out-over-covid-19-tanzania-3276874>, 2.2.2021.

- Said, Khalifa (2020a): "The devil Coronavirus". *Africa is a Country*, 10.4.2020. <https://africasacountry.com/2020/04/the-devil-coronavirus>, 19.8.2020.
- Said, Khalifa (2020b): "A problem of denial: Why Tanzania could lose the war against COVID-19". *The Elephant*, 29.5.2020. <https://www.theelephant.info/features/2020/05/29/a-problem-of-denial-why-tanzania-could-lose-the-war-against-covid-19/>, 19.8.2020.
- Said, Khalifa (2021): "In the name of Jesus: How the church forced Tanzania to change its stance on COVID-19". *The Elephant*, 12.3.2021. <https://www.theelephant.info/long-reads/2021/03/12/in-the-name-of-jesus-how-the-church-forced-tanzania-to-change-its-stance-on-covid-19/>, 19.4.2022.
- Seed Magazine* (2020): "Do not neglect the church during this pandemic". *Seed Magazine*, 13.7.2020. <http://www.seedmagazine.co.ke/do-not-neglect-the-church-during-this-pandemic/>, 30.3.2020.
- Taylor, Ben (2020): "Covid-19 hits Tanzania". *Tanzanian Affairs*, 126, 1.5.2020. <https://www.tzaffairs.org/2020/05/covid-19-hits-tanzania/>, 17.8.2020.
- Taylor, Ben (2021): "Coronavirus: Turning a tanker around?". *Tanzanian Affairs*, 130, 1.9.2021. <https://www.tzaffairs.org/category/issue-number/issue-130/>, 30.3.2022.
- Wairimu, Ruth (2021): "60 Nuns, 25 priests die in a span of two months after showing Covid-19 symptoms". *CISA*, 5.3.2021. <https://cisanewsafrika.com/tanzania-60-nuns-25-priests-die-in-a-span-of-two-months-after-showing-covid-19-symptoms/>, 30.3.2022.
- WHO (2021): "Director-General's statement on Tanzania and COVID-19". 20.2.2021. <https://www.who.int/news/item/20-02-2021-who-director-general-s-statement-on-tanzania-and-covid-19>, 12.3.2021.
- Wildman, Wesley J., Joseph Bulbulia, Richard Sosis & Uffe Schjoedt (2020): "Religion and the COVID-19 pandemic". *Religion, Brain & Behavior*, 10(2), 115–117.

Corona, Religion, and Power in Tanzania

The new coronavirus pandemic has led some countries around the world to resort to exceptional solutions to stop the pandemic. Government reactions and actions have ranged from strict containment measures to an almost complete lack of restrictions, to questioning the qualifications and scientific knowledge of public health experts, and to spiritualizing the pandemic. In Tanzania the new coronavirus pandemic became politicized as a part of the ongoing power struggle between the incumbent president and the political opposition. President John Magufuli's faith-based views about corona became the official guideline for response, which was then also used to identify and silence political opponents. In the October 2020 elections, President John Magufuli and the ruling party Chama Cha Mapinduzi won a landslide victory, effectively turning Tanzania into one-party state. Eventually, the second wave of covid-19 broke the alliance between politics and religion by forcing churches to put the health of its members ahead of the presidential power aspirations. In the spring of 2021, Tanzania was still devoid of a clear national strategy to stop the coronavirus.

Keywords: Africa, covid-19, religion, Tanzania